

Webrecensie BMGN – LCHR 126:3 (2011)

Burgers, Herman, *De garoeda en de ooievaar. Indonesië van kolonie tot nationale staat* (Verhandelingen van het Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde 266; Leiden: KITLV Uitgeverij, 2010, 807 blz., ISBN 978 90 6718 347 5).

Dit omvangrijke en gedegen maar ook zeer leesbare werk over de geschiedenis van de kolonisatie en dekolonisatie van Indonesië is een welkome aanvulling op de bestaande literatuur. Het meest opvallende verschil met bijna alle andere Nederlandse publicaties over de geschiedenis van Indonesië is dat Burgers evenveel recht doet aan de Indonesische als aan de Nederlandse kanten van de dekolonisatiegeschiedenis. Belangrijk is ook dat hij op overtuigende wijze aantoont dat de Nederlandse regering enkele malen ingrijpende juridische vergissingen maakte bij de totstandkoming van overeenkomsten.

Het vierde hoofdstuk ‘De Indonesische nationale beweging’ is volgens de schrijver het belangrijkste deel van het boek. Hij ziet de ontkenning van de betekenis van die nationale beweging in de jaren twintig en dertig als de voornaamste oorzaak van de tragische ontwikkelingen na de Tweede Wereldoorlog. Hij weerlegt de heersende mening uit die dagen dat het slechts om een kleine groep jonge intellectuelen ging zonder aanhang bij het grote publiek. Burgers is kritisch over onze koloniale heerschappij en vooral het onwrikbare geloof van de Nederlandse beleidsmakers in hun eigen morele superioriteit. Vandaar ook de ooievaar uit de titel als symbool voor het schoolmeesterachtige karakter van het Haagse koloniale beleid.

Hoewel Burgers pas na zijn pensionering aan dit boek kon beginnen, heeft eigenlijk zijn hele leven hiervoor de aanzet gevormd. Hij moest zijn rechtenstudie in 1947 onderbreken voor de militaire dienstplicht en werd in oktober 1948 bij de Krijgsraad in Batavia geplaatst. Daar leerde hij Bahasa Indonesia en volgde hij de politieke ontwikkelingen op de voet tot aan zijn repatriëring medio 1950, maar hij behield ook daarna belangstelling voor het dekoloniatiedrama. Als jurist was hij van 1953 tot 1987 ambtenaar op Buitenlandse Zaken, waarvan de eerste vijf jaar op de Directie Verdragen. Ook in latere functies bleef hij bij de opstelling van verdragen betrokken. Hij speelde een belangrijke rol bij de totstandkoming van het VN-verdrag tegen foltering. Zijn internationale juridische kennis en ervaring klinken op veel plaatsen door in het boek.

Op 17 augustus 1945 riepen de Indonesische nationalisten Soekarno en Hatta de onafhankelijkheid van Indonesië uit; in aansluiting daarop werd de Republiek Indonesië gesticht. Onderhandelingen tussen Nederland en die

opstandige Republiek kwamen slechts moeizaam op gang. Met Soekarno en Hatta mocht niet gesproken worden, maar premier Sjahrir die meer afstand had bewaard van de Japanse bezetter bleek wel acceptabel. Het kabinet Beel zond september 1946 een commissie-generaal onder voorzitterschap van oud-premier Schermerhorn naar Indonesië. Bij de aanvankelijk onder Britse begeleiding gestarte onderhandelingen wist men al spoedig een militair bestand en een politiek akkoord voor een toekomstige relatie tussen Nederland en de te vormen Indonesische federale staat te ontwerpen. Door tijdelijke verplaatsing van het overleg naar Linggadjati op Republikeins grondgebied konden ook Soekarno en Hatta bij het beraad worden betrokken. De ontwerpovereenkomst waarmee de commissie terugkeerde, ging de Nederlandse regering veel te ver, maar volledige afwijzing kon men zich politiek niet veroorloven. Om het akkoord aanvaard te krijgen door de Tweede Kamer werd een aantal bepalingen anders uitgelegd of van nieuwe elementen voorzien: 'de aankleding van het akkoord van Linggadjati'. Voor de Republikeinen, die toch al moeite hadden met de oorspronkelijke tekst, waren deze wijzigingen onaanvaardbaar en uiteindelijk werd het akkoord op 25 maart 1947 in Batavia ondertekend, met de toevoeging dat alleen Nederland zich gebonden achtte aan de uitleg die bij de aankleding was toegevoegd.

Burgers wijst bij de bespreking van de Nederlandse extensieve interpretatie op een belangrijk punt dat in de literatuur nog onbelicht is gebleven. Nederland heeft namelijk steeds betoogd dat de Republiek de (voorlopige) voortzetting van de soevereiniteit van Nederland over Indonesië had erkend. Burgers toont aan dat die uitleg van de tekst niet klopt, terwijl deze these toch een belangrijke rol speelde bij het besluit tot de eerste zogeheten politionele actie in de zomer van 1947. Door de hoge financiële lasten van de groeiende strijdmacht kon een militaire ingreep niet lang worden uitgesteld. De strijdmacht kon niet 'onverrichterzake' worden teruggetrokken, constateert Burgers. De op 20 juli 1947 begonnen 'politionele actie' werd beëindigd door internationale druk. Als gevolg van resoluties door de Veiligheidsraad, maar ook doordat in de meeste landen de publieke opinie op de hand van de Republiek was, kon Nederland het conflict niet langer als een intern probleem opvatten.

Burgers behandelt op heldere wijze de mislukking van het volgende overleg in 1948, waarbij Nederland herhaaldelijk van strategie wisselde en dat eind december resulteerde in de tweede politionele actie. Ook die aanvankelijk geslaagde operatie werd vanuit de Verenigde Naties afgestopt. Had Nederland gehoopt door voortgaande vestiging van federale deelstaten de Republiek buiten te kunnen sluiten, door de tweede politionele actie werden de federalisten juist in de armen van de Republiek gedreven. Noodgedwongen besloot Nederland tot een andere koers en werd een rondetafelconferentie aangekondigd om de overdracht van de soevereiniteit te regelen.

Op 23 augustus 1949 begon in Den Haag de Rondetafelconferentie, die onder meer besloot de in 1945 gestichte Republiek met de andere delen van Indonesië samen te voegen tot een nieuwe staat. Op 27 december 1949 droeg Nederland zijn soevereiniteit over Indonesië aan die nieuwe Indonesische staat over. Nederland wilde daarbij Nieuw-Guinea van deze overdracht uitsluiten. Burgers maakt aannemelijk dat de formulering van de overdracht die uitsluiting niet waar heeft gemaakt, omdat de daartoe door Nederland voorgestelde formulering door de Indonesische onderhandelaars was afgewezen. Het conflict tussen Nederland en Indonesië over Nieuw-Guinea sleepte zich tot 1962 voort, bij een steeds slechter wordende relatie tussen de beide staten. Uiteindelijk trok Nederland zich uit het gebied terug. Een consequentie van de redenering van Burgers is, dat Nederland dat gebied tien jaar lang onrechtmatig bezet heeft gehouden (wat een spectaculair standpunt is voor een voormalig jurist van het ministerie van Buitenlandse Zaken!).

Samenvattend: een gedegen en vaak ook meeslepend verhaal. Het valt te hopen dat dit boek ook in het Indonesisch en het Engels wordt vertaald.

Jan de Meij, Leiden

Webrecensie BMGN 126:1 (2011)

Bussi re, Eric, e.a., *Die Bank der Europäischen Union. Die EIB, 1958-2008*

(Luxemburg: Europäische Investitionsbank, 2008, 384 blz., ISBN 978 2 87978 073 3).

De bancaire sector staat sinds het begin van de kredietcrisis bijna voortdurend in de schijnwerpers. Dat is niet het geval met de Banque européenne d'investissement oftewel de Europese Investeringsbank (EIB). Het is dan ook geen gewone commerciële bank met rekeninghouders, maar de bank van de Europese Unie.

In 2008 bestond de EIB vijftig jaar. Ter gelegenheid hiervan publiceerde zij haar geschiedenis, geschreven door een groep van (zeven) historici, '... die sich auf dem Gebiet der Europäischen Integration verdient gemacht haben ...' – aldus EIB-president Philippe Maystadt in het voorwoord. Het boek is opgebouwd uit vijf delen, voorafgegaan door een inleidend hoofdstuk, afgesloten door in totaal vijftig bladzijden aan bijlagen, bronvermeldingen, personen- en zakenregisters en een uitvoerige lijst van gebruikte afkortingen, etc. Daarmee is deze jubileumuitgave ook bruikbaar als naslagwerk. In het inleidende deel schetsen de drie eindredacteuren de totstandkoming van de EIB, waarbij de naoorlogse wederopbouw in Europa een belangrijke drijfveer was. De nationale politieke agenda's en belangen leidden echter tot langdurige beraadslagingen over de vorming van een Europees investeringsfonds, zoals D.U. Stikker, minister van Buitenlandse Zaken, voorstelde dan wel een investeringsbank, zoals die onder andere Duitsland voor ogen stond. Een ander belangrijk onderhandelingspunt vormde de verdeling van bestuursposten. De uitkomst van dit alles is bekend: met het Verdrag van Rome werd ook in de oprichting van de EIB voorzien. Vanaf haar geboorte, in 1958, is de EIB zowel de bank als een orgaan van de E(E)G, thans EU: Deze dubbele functionaliteit loopt als een rode draad door haar geschiedenis.

De volgende drie delen behandelen rol en betekenis van de bank bij de Europese integratie. Het uitgangspunt was dat de voorgenomen economische integratie niet zou mogen leiden tot een grotere ongelijkheid tussen de meest en de minst geïndustrialiseerde regio's van het Europa van de zes. De EIB-activiteiten moesten bijdragen tot de economische ontwikkeling van achtergebleven regio's en versterking van sociale cohesie, maar ook tot herstructurering van bedrijfssectoren die als gevolg van technische